

Duits-Nederlandse militaire samenwerking in de Koude Oorlog

dr. J. Hoffenaar*

Inleiding

Gedurende de Koude Oorlog is de militaire samenwerking tussen Duitsland en Nederland altijd uitstekend geweest. Deze eenvoudige constatering zal vermoedelijk iedereen die iets met deze samenwerking van doen heeft gehad, kunnen onderschrijven.

Dit betekent echter niet dat deze positieve gang van zaken altijd vanzelfsprekend is geweest. Zeker in de eerste decennia na de afloop van de Tweede Wereldoorlog volgde de politieke en maatschappelijke buitenlandse ontwikkelingen kritisch.

Het grote buurland

Strategische ligging

De aard van de verhoudingen tussen Duitsland en Nederland vloeit voort uit het simpele feit dat zij buurlanden zijn en daardoor tot elkaar veroordeeld. Al sinds de tweede helft van de achttiende eeuw – toen de Republiek der Verenigde Nederlanden internationaal op haar retour was – zat Nederland als het ware ingeklemd tussen de drie grote mogendheden Frankrijk,

Groot-Brittannië en Brandenburg-Pruisen.

Het land kon in zijn eentje tegenover deze 'buren' geen vuist meer maken. Het bestond bij de gratie van deze drie grootmachten en dat was een weinig benijdenswaardige positie. Zolang de drie landen elkaar min of meer in evenwicht hielden, was er voor Nederland geen onmiddellijk gevaar. Geen van de drie gunde de ander het bezit van deze strategisch gelegen rivierendelta. Als echter één van hen een stuk sterker dan de andere werd, was Nederland in ernstig gevaar. Dat bleek in de 'Franse tijd' (1795-1813), toen Frankrijk oppermachtig was op het Europese continent en Nederland gedurende de laatste drie jaar als soevereine staat zelfs niet meer bestond.

De wording van één groot Duitsland in 1871 betekende dat Nederland zich opnieuw zorgen moest maken over zijn voortbestaan. Op termijn was de situatie zeer bedreigend. De oorlogvoering werd dankzij nieuwe transport- en communicatiemiddelen als de spoorweg en de telegraaf steeds sneller. Dat was voor het in oppervlak kleine Nederland een groot nadeel.

De oorlog kreeg tevens een steeds totaler karakter, met inzet van massale legers en met de economie en de burgerbevolking als instrumenten en doelwitten. Dat was voor een land met een relatief geringe bevolkings-

omvang onvoordelig. Bovendien volgden de technologische vernieuwingen elkaar in een steeds hoger tempo op. Dat was voor een klein, relatief laat industrialiserend land steeds moeilijker bij te benen.

Gewapende neutraliteit

Gezien al deze bedreigende ontwikkelingen koos Nederland voor de opbouw van een geconcentreerde verdediging achter de Nieuwe Hollandse Waterlinie en, om geen aanleiding voor agressie te geven, voor een buitenlandse politiek van afzijdigheid. Mocht het land desondanks toch worden aangevallen, dan zou het de verdediging zolang moeten kunnen volhouden dat bondgenoten – die het bij een inval automatisch meende te krijgen – tijd zouden hebben om te hulp te komen.

Het verloop van de Eerste Wereldoorlog bewees in de ogen van tijdgenoten de juistheid van deze politiek. De gangbare opvatting was dat Nederlands gewapende neutraliteit ervoor had gezorgd dat het land buiten de oorlog was gebleven. De echte reden was echter dat de strijdende partijen ieder voor zich calculeerden dat het betrekken van Nederland bij de oorlog hen meer nadelen dan voordelen zou opleveren.

De veiligheidspolitieke overwegingen stonden geheel los van de militair-professionele waardering voor het

* De auteur is hoofd van de afdeling Wetenschappelijk Onderzoek van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Duitse Generale-Stafsystemen en voor de Duitse gevechtsdoctrine. Het staf-systeem lag aan de basis van de overwinning in de Frans-Duitse oorlog in 1870-1871 en kreeg daarom al spoedig overal navolging. De Duitse gevechtsdoctrine trok eveneens van allerwegen professionele belangstelling.

Het is opvallend dat juist in het interbellum, nadat Duitsland een oorlog had verloren, Nederlandse officieren naast de Franse doctrine ook de Duitse grondslagen van het militaire optreden aandachtig bestudeerden. Enkelen waren zelfs in de gelegenheid met eigen ogen Duitse militaire oefeningen te aanschouwen. Zij raakten onder de indruk van de Duitse militaire prestaties.

Anti-Duitse sentimenten

De Duitse inval in mei 1940 was een bevestiging van de 'levensgevaarlijke' geopolitieke positie waarin Nederland zich bevond. Tevens betekende de inval het einde van de neutraliteitspolitiek. Nederland, zo was politici en militairen al snel duidelijk, zou zich na deze Tweede Wereldoorlog niet meer afzijdig kunnen houden, maar voor zijn overleving afhankelijk zijn van coalities die het reeds in vreedstijd zou zijn aangegaan.

De Duitse bezetting zorgde – naast de veiligheidspolitieke factor en het militair-professionele aspect – voor nog een derde element dat de Duits-Nederlandse militaire verhoudingen na de oorlog zou beïnvloeden. De Nederlanders kregen namelijk, eufemistisch gezegd, een negatieve associatie bij alles wat Duits was.

Een welwillende bondgenoot

Nederlands-Indië

Samenwerken met bevriende staten was het devies voor de opbouw van de Nederlandse defensie na afloop van de oorlog. Vanuit die gedachte voerde Nederland reeds in het laatste jaar van die oorlog gesprekken met

het geallieerde opperbevel in Europa. Het zuiden van het land was toen inmiddels bevrijd. Afgesproken werd dat Nederland diverse troepen zou leveren voor ondersteuning van het geallieerde expeditieleger in zijn strijd om de eindoverwinning, alsmede voor de bezetting van Duitsland na de oorlog.

Het ging om lichte infanteriebataljons, pioniers en genietroepen, motortransportcompagnieën, militaire politie, mijnpruimers en tolken. Vele vrijwilligers meldden zich aan en eenheden werden geformeerd. Maar van een substantiële bijdrage aan de bezetting van Duitsland kwam niets terecht. De lichte infanteriebataljons – de bulk van de troepen – waren namelijk harder nodig in Nederlands-Indië, waar Soekarno en Hatta op 17 augustus 1945, twee dagen na de capitulatie van Japan, de onafhankelijkheid hadden uitgeroepen.

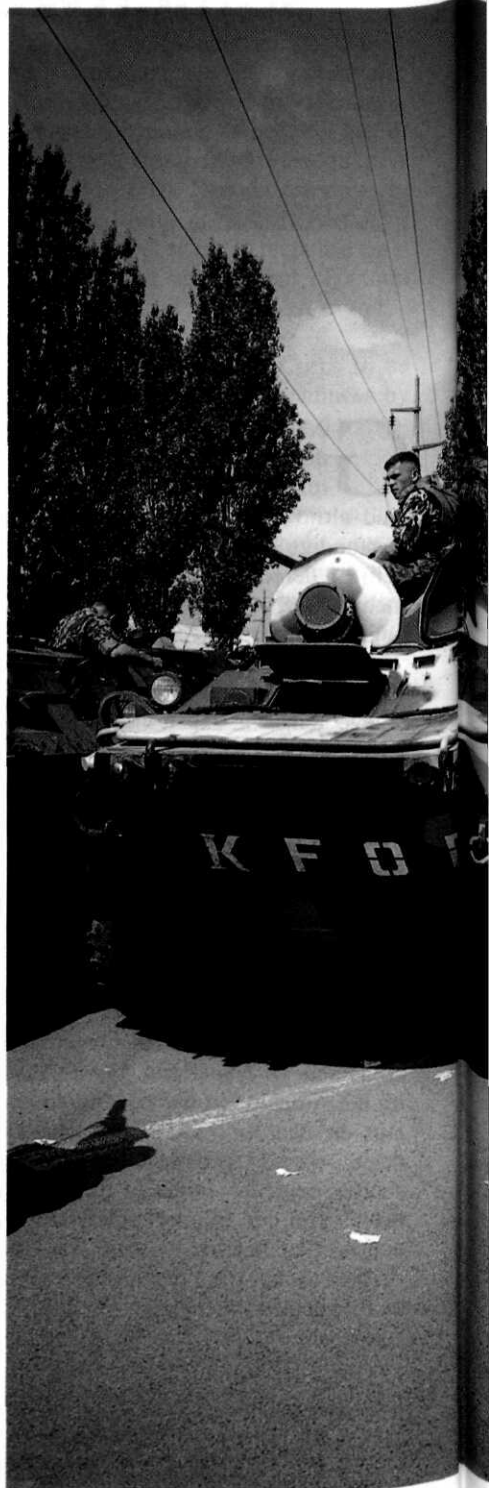
De geallieerden gingen na enig tegenstribbelen met deze wijziging akkoord. Uiteindelijk leverde Nederland, in tegenstelling tot België, slechts een handjevol militairen aan de bezetting van Duitsland.

De Nederlandse militaire focus was in die eerste naoorlogse jaren vrijwel uitsluitend op Indië gericht. Lichting na lichting dienstplichtigen werd daarheen gestuurd. Zodoende stond Duitsland enigszins in de luwte van de militaire belangstelling. Dat nam niet weg dat de landmachtleiding – die de opbouw op de langere termijn niet uit het oog verloor – van begin af aan uitging van het streven 'den strijd tegen den Oostenlijken vijand *offensief* buiten ons grondgebied te voeren'.¹ Een voorwaartse verdediging in *optima forma*.

Sovjet-Unie

Toen na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië op 27 december 1949

de aandacht weer op Europa kon worden gericht, was de toestand in de wereld inmiddels drastisch gewijzigd. Duitsland was niet meer de potentiële vijand, maar de Sovjet-Unie. Deze

¹ 'Voorstellen betreffende de legervorming', 16 februari 1946. Centraal Archiefvondst ministerie van Defensie, archief Commissie Efficiency Legerorganisatie, inv.nr. 102.

staat vormde een militaire bedreiging voor geheel West-Europa, aldus de algemene opinie. Er was een Koude Oorlog gaande, die zich toespitste op Duitsland, dat eerder dat jaar was

gesplitst in een westers georiënteerde Bondsrepubliek Duitsland en een communistische, door de Sovjet-Unie beheerste Duitse Democratische Republiek.

De opbouw van een gemeenschappelijke verdediging was reeds op bescheiden schaal begonnen, eerst in het kader van het Pact van Brussel (Westerse Unie) en vervolgens in het verband van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO).

Bondgenootschappelijke defensie

Nederland was het eerste land dat officieel het vraagstuk van een substantiële West-Duitse bijdrage aan deze bondgenootschappelijke defensie aan de orde stelde. Tijdens de NAVO-Raad in september 1950 maakte minister van Buitenlandse Zaken D.U. Stikker een een-tweetje met zijn Amerikaanse collega D.G. Acheson. Stikker, afkomstig uit een land dat de Duitse bezetting aan den lijve had ondervonden, bracht het ter sprake en Acheson, de vertegenwoordiger van de sterke maar 'van buiten' komende bondgenoot, kreeg vervolgens de gelegenheid om zijn steun aan een dergelijke bijdrage te betuigen.

De interventie van Stikker was in besloten kring gedaan en stond niet breed op de voorpagina's van de Nederlandse kranten. Daarvoor lag het onderwerp nog veel te gevoelig. Begrijpelijk was zij echter wel. Een paar maanden eerder was het communistische en door China en de Sovjet-Unie gesteunde Noord-Korea het Amerikaans georiënteerde Zuid-Korea binnengevallen. Daarmee werd de mogelijkheid dat de Sovjet-Unie eveneens in West-Europa zou toeslaan, ineens zeer reëel, althans in de beleving van de West-Europeanen en Amerikanen.

De bondgenootschappelijke defensie stelde in praktijk nog weinig voor. Er werd gewerkt aan de opbouw van een verdediging achter de IJssel en de

Veranderende verhoudingen in internationale samenwerking

(Foto P.J.E.J. van den Aker)

Rijn, maar het zou nog jaren duren voordat de geallieerden daar naar verwachting zouden kunnen standhouden. Bovendien – en dat was de zorg van Stikker – zou dan Noordoost-Nederland sowieso aan de vijand worden prijsgegeven.

Economisch motief

De Nederlandse stellingname werd door nog een ander motief ingegeven, hoewel dat zelden expliciet zo werd geformuleerd. De economie moest, onder meer door een proces van versnelde industrialisatie, weer op de been worden geholpen – al was het maar om geen onrust bij de bevolking te wekken en haar niet vatbaar te maken voor de ideeën van het communisme.

Daarvoor was een goed functionerende economie in het West-Duitse achterland onontbeerlijk. Dat pleitte ervoor de Bondsrepubliek economisch op de been te helpen, hetgeen op den duur vanzelf zou betekenen dat zij ook politiek en militair weer een volwaardige plaats zou gaan innemen. Dit waren allemaal argumenten om de verdediging zo ver mogelijk oostwaarts te voeren, het liefst vlakbij de grens tussen de beide Duitslanden. De NAVO zette in december 1950 de eerste stap door deze voorwaartse verdediging officieel als een van haar militaire doelstellingen te formuleren.

Franse weerstand

Een daadwerkelijke West-Duitse militaire bijdrage aan de bondgenootschappelijke verdediging was echter aanvankelijk nog een stap te ver. Met name in Frankrijk stuitte dat op onoverkomelijke tegenstand. Een Frans plan om in het kader van een Europese Defensie Gemeenschap een geïntegreerde Europese krijgsmacht op te bouwen waarin ook Duitse eenheden een plaats zouden krijgen, is uiteindelijk in de zomer van 1954 door het parlement van datzelfde Frankrijk – overigens om uiteenlopende redenen – om zeep geholpen.

Door de zeer intensieve onderhandelingen had iedereen ondertussen wel

aan het idee van de wederopbouw van een (West-)Duitse krijgsmacht kunnen wennen. De militaire delegatieleden uit de diverse landen wezen nog op een extra argument om de West-Duitsers ook militair binnenboord te halen: zij hadden als enigen ervaring met het vechten tegen de Russen!

Een en ander maakte een Brits voorstel om, nu de weg van een geïntegreerde Europese defensie niet meer kon worden bewandeld, de West-Duitsers via de alternatieve route van rechtstreekse toelating tot de NAVO bij de geallieerde defensie-inspanning te betrekken, voor alle NAVO-lidstaten acceptabel. In 1955 trad de Bondsrepubliek tot het bondgenootschap toe. Als reactie regisseerde de Sovjet-Unie nog in datzelfde jaar de oprichting van het Pact van Warschau.

Oefenterreinen

De inschakeling van West-Duitse troepen was iets anders dan het ge-

bruik van het West-Duitse grondgebied. Dat laatste speelde vanaf het begin een belangrijke rol in de geallieerde verdedigingsvoorbereiding. Nederland had vooral te maken met de Britse bezettingszone in Noordwest-Duitsland. Daar was de *British Army on the Rhine* gestationeerd, dat in die beginjaren de kern vormde van de *Northern Army Group*, waartoe ook het Nederlandse legerkorps ging behoren.

De geallieerden profiteerden vooral van de aanwezigheid van oefenterreinen in de Britse zone. Dat gold zeker voor Nederland, dat niet beschikte over terreinen om in groter verband te oefenen en nu terecht kon op gebieden bij onder meer Sennelager, Hohne-Munsterlager en Hameln. Er werden diverse grote nationale en internationale oefeningen gehouden, zoals *Counterthrust* (1951), *Hold Fast* (1952), *Grand Repulse* (1953) en *Battle Royal* (1954).

Er is bovendien enige tijd sprake geweest van de legering van zo'n 6.000 Nederlandse militairen (een brigade 'plus') in de buurt van Lingen. Deze plaats ligt bij het Dortmund-Emskanaal, waarachter volgens de operatieplannen van begin 1952 het vertragende gevecht moest worden gevoerd, alvorens terug te trekken achter de IJssel-Rijnlinie. Het voornemen is, na veel overleg, uiteindelijk vooral uit kostenoverwegingen afgeblazen. Er werd wel een squadron (306) van de Koninklijke Luchtmacht in Laarbruch gelegerd.²

Seedorf en Budel

Gezamenlijke oefeningen

De toetreding van de Bondsrepubliek tot de NAVO én de invoering van

² De twee eerste maanden was dit squadron in Bückeburg gestationeerd.

NAVO-oefening 'Grand Repulse', Duitsland, 1953 (Foto NIMH)

Oefening Lichte Brigade, omgeving Hohne, november 1961 (Foto NIMH)

tactische nucleaire wapens in de geallieerde defensie maakten het mogelijk in 1958 de hoofdverdedigingslijn 'vooruit' te schuiven naar de rivieren de Weser en de Fulda. Dat was voor Nederland strategisch gezien een historisch moment.

Tevens kwam daarmee de Duits-Nederlandse militaire samenwerking pas goed op gang. Het Nederlandse en een Duits legerkorps kregen naast elkaar een 'vak' in het operatiegebied van de *Northern Army Group*. Zij gingen nu ook, op kleine en grote schaal, gezamenlijk oefenen. De samenwerking kreeg eveneens gestalte in het kader van de geallieerde geïntegreerde luchtverdediging, het *NATO Integrated Air Defence System*, dat in 1964 werd voltooid.

Een zeer belangrijk aandeel hieraan leverden de twee gordels grond-luchtgeleide wapens, die in de jaren zestig op West-Duits grondgebied werden gestationeerd. Nederland leverde twee groepen aan de gordel met NIKE-Hercules raketten, ter onderschepping

van vijandige vliegtuigen op middelbare en grote hoogte.

Deze gordel liep langs de westgrens van de Bondsrepubliek, vanaf de Waddenzee tot aan Zwitserland.

Daarnaast waren er drie Nederlandse groepen ingedeeld bij de op enkele tientallen kilometers van het IJzeren Gordijn gelegen gordel met HAWK-raketten, tegen vliegtuigen op lage tot middelbare hoogte.

Het legeringsvraagstuk

De voorwaartse verdediging plaatste vooral de Koninklijke Landmacht voor grote problemen. Zij kreeg steeds meer te maken met het probleem van *maldeployment*, de ongunstige dislocatie van de eenheden van het legerkorps ten opzichte van hun oorlogsbestemmingen. De NAVO drong er bij Nederland op aan grote eenheden permanent in het legerkorpsvak te legeren, het liefst een complete divisie.

Aanvankelijk stonden de Nederlandse autoriteiten daar tamelijk gereser-

veerd tegenover. Er bestonden geen juridische belemmeringen voor de stationering van Nederlandse eenheden. De Bondsrepubliek had met de geallieerden overeenkomsten gesloten waaraan, naast de voormalige bezettingsmachten Amerika, Groot-Brittannië en Frankrijk, ook onder andere Nederland het recht op troepenlegering kon ontleen.

De legering zou echter veel geld kosten en dat geld kon in de Nederlandse opvatting beter worden gebruikt voor de mechanisering en motorisering van de eenheden. Tevens zou een versnelde procedure voor grensoverschrijding de legering minder urgent maken. Bovendien achtte de landmachtleiding het sociaal ongewenst om militairen voor langere tijd in het buitenland te legeren zonder ze woningen te kunnen aanbieden.

Het legeringsvraagstuk kwam door de bouw van de Berlijnse Muur in augustus 1961 in een stroomversnelling terecht. Aanvankelijk reageerde Nederland op de crisis met het sturen van de versterkte 121 Lichte Brigade, waarvan de grote eenheden elkaar volgens een roulatieschema elke drie maanden aflosten. Zij waren gestationeerd in Hohne, Fallingbommel en Celle. Ondertussen vonden de gesprekken over een permanente legering verder voortgang.

De doorbraak kwam in de eerste weken van 1962 met het Duitse voorstel voor een kazerneruil met gesloten beurzen. De Duitse autoriteiten boden bovendien oefenterreinen aan, waaraan in Nederland nog steeds een groot gebrek bestond, alsook woningen voor de gezinnen van beroepsmilitairen. Verschillende locaties passeerden de revue.

Pas in september 1962 kwam de in 1956-1959 gebouwde legerplaats

Nederlandse bijstand tijdens stormvloed bij Hamburg, februari 1962

(Foto NIMH)

Seedorf als mogelijke plaats voor legering ter sprake. Dat hield verband met het feit dat in die periode de tweede fase van de realisering van de voorwaartse verdediging, de verplaatsing van de verdedigingslinie van de Weser naar de Elbe, in zicht kwam. Het ten oosten van de Weser gelegen Seedorf zou midden in het nieuwe 'vak' van het Nederlandse legerkorps komen te liggen.

Kazerneruil

Op 17 januari 1963 sloten de Duitse en de Nederlandse regering een overeenkomst inzake de 'ruil' tussen de Duitse kazerne in Seedorf (voor legering van Nederlandse troepen) en de Nederlandse kazerne in Budel (voor legering van Duitse troepen). Vier maanden later, op 15 mei 1963, werd de vaste kampstaf in Seedorf paraat gesteld.

Vanaf de zomer arriveerden de eenheden. Zij behoorden vrijwel alle tot 41 Pantserbrigade van 4 Divisie. Deze brigade werd versterkt met 41 Genieën 103 Verkenningsbatajon, die beide tot de divisietroepen behoorden. 41 Tankbataljon van de brigade was vanaf het begin in Hohne gestationeerd.

Per 1 april 1966 werd de tot de brigade behorende 41 Afdeling Veldartillerie in Seedorf gelegerd. Medio 1973 werd 43 Tankbataljon bij de brigade onder bevel gesteld. Deze eenheid werd in Langemannshof gelegerd. De laatste grote eenheid die, in 1978, naar Seedorf ging, was 41 Pantserluchtdoelartilleriebatterij.

Woningen voor militairen bij legerplaats Seedorf, november 1962 (Foto NIMH)

De Nederlandse tegenprestatie was het beschikbaar stellen van de in 1955 gereedgekomen en aanvankelijk voor herhalingsoefeningen bestemde legerplaats Budel, in het zuiden van Noord-Brabant. Daar werd een opleidingseenheid van de *Luftwaffe* gestationeerd. Dit had voor Nederland het voordeel dat er geen omvangrijk oefenterrein beschikbaar behoefde te zijn.

Het aantrekkelijke van Budel was bovendien dat deze plaats zo excentrisch lag dat de legering van Duitse troepen aldaar niet nadelig was voor de dislocatie van het legerkorps. De legering vond plaats op dezelfde internationaal-rechtelijke basis als de legering van Amerikaanse troepen in Soesterberg sinds 1954. Aanvankelijk – in

1962, toen er over de mogelijke komst van Duitse militairen werd gesproken, en in 1963, toen zij daadwerkelijk kwamen – klonken er luide en emotionele protesten uit onder meer kringen van het voormalige verzet en uit communistische hoek.

Ook de lokale bevolking was verdeeld. De meeste mensen begrepen verstandelijk de noodzaak van de komst van de Duitse troepen, maar zo kort na de oorlog, die ook in Budel zijn sporen had achtergelaten, hadden zij er gevoelsmatig moeite mee. De protesten en bedenkingen verdwenen vrij snel nadat de Duitse militairen eenmaal waren gearriveerd en zich tactvol gedroegen, onder meer door zich buiten diensturen niet in uniform buiten de legerplaats te vertonen. Al

Duitse militairen in legerplaats Budel, 1967 (Foto NIMH)

snel bleek bovendien dat de militairen veel geld in de laatjes van de plaatselijke middenstand brachten.

Nieuwe bewoners

De nieuwe hoofdbewoners van legerplaats Budel waren de militairen van twee bataljons van het *Luftwaffenaußbildungsregiment 2* (het derde bataljon van dit regiment was gelegerd in Ulmen in de Eifel). Jaar in, jaar uit arriveerden er elk kwartaal gemiddeld 1.800 rekruten per speciale trein uit Duitsland. De meesten van hen werden opgeleid voor bewakingsdiensten en de luchtafweer.

Daarnaast werden kort na het begin de *Bundeswehrverwaltungsstelle* (in

den Niederlanden) (circa 150 militairen)³ en een klein Nederlands liaison-detachement (vijf à tien man) op de legerplaats gestationeerd.

De eerstgenoemde dienst regelde de organisatorische en belastingtechnische zaken van alle in Nederland gelegerde Duitse militairen (circa 1.000) en verzorgde de bevoorrading van de Duitse militairen die waren gelegerd in Den Helder, Ossendrecht, Apeldoorn en het hoofdkwartier van de *Allied Forces Central Europe* (AFCENT), dat vanaf 1966 in Brunsum was gevestigd.

De gemiddelde bezetting van de legerplaats bedroeg zo'n 2.500 militairen en burgers. Behalve de rekruten waren dat Duitse beroepsmilitairen (circa 550) en burgermedewerkers (circa 55), alsook Nederlandse burgers (circa 225), die veelal werk had-

³ De in deze notitie genoemde getallen waren niet gedurende de gehele periode dezelfde; zij geven wel een goede indicatie.

Nederlandse HAWK-raketten in Duitsland, april 1967

(Foto NIMH)

neraals ook voor de hoogste posities in aanmerking kwamen. Het Duitse militaire denken was reeds van grote invloed op het NAVO-optreden in Centraal Europa. Het duidelijkste voorbeeld is de rond 1960 geïntroduceerde LANDCENT-divisie, die met haar zelfstandige pantser- en pantserinfanteriebrigades sterk op Duitse zienswijzen is gebaseerd.

Pas na onder andere een evenwichtige televisierapportage van de journalist Dick Verkijs bedaarden de emoties enigszins en kon AFCENT, met Von Kielmansegg, zich in Brunssum vestigen.

Strijd op Duits grondgebied

Nu de troepen van het Warschaupact zo ver mogelijk op West-Duits grondgebied moesten worden tegengehouden, was het de eerste prioriteit van de Koninklijke Landmacht ervoor te zorgen dat alle aan de NAVO toegezegde eenheden voldoende waren geoefend en op tijd op hun oorlogslocaties konden worden ingezet.

Terwijl de NAVO bleef aandringen op het stationeren van een tweede brigade in de Bondsrepubliek, bereidde de landmacht zich op verschillende manieren op de strijd voor. Het operatiegebied werd voortdurend verkend en gedetailleerd in kaart gebracht. Er werd zoveel mogelijk relevante informatie over de organisatie en de bewegingen van de tegenstander verzameld. Hindernissen werden voorbereid en voorraden aangelegd. De komst van *flatcars* vergemakkelijkte en versnelde de aanvoer van het zware materieel.

Modern materieel

Door ingrijpende reorganisaties kwam er geld vrij voor de aanschaf van modern materieel. Regelmatig werkten Duitse en Nederlandse industrieën

den in de keuken, de magazijnen of de kantine, dan wel als monteur of chauffeur.

Budel was niet alleen de eerste, maar ook de grootste Duitse legeringslocatie in het buitenland. De Duitsers vormden ongeveer tien procent van de plaatselijke bevolking en woonden in een eigen woonwijk (*Siedlung*). De meesten voelden zich al snel thuis in 'Boedel'. Ze werden actief in het sociale leven. Bekend waren de jaarlijkse inzamelingen voor goede doelen. Honderden Duitse militairen traden in de loop der jaren met een Nederlandse vrouw in het huwelijk.

Spanningen

De komst van de Duitse militairen naar Budel verliep aldus redelijk probleemloos. Het besef van de veiligheidspolitieke noodzaak van deze regeling had in de politiek en bij het grote publiek de overhand. Dat was niet het geval bij de al gememoreerde komst van het hoofdkwartier van AFCENT naar Brunssum in 1966, dat

een gevolg was van het vertrek van Frankrijk uit de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO.

In de zomer van dat jaar was de Duitse generaal J.A. Graf von Kielmansegg tot bevelhebber van AFCENT benoemd. Enkele grotere politieke partijen en dagbladen koppelden de komst van AFCENT naar Nederland aan het vertrek van Von Kielmansegg. Dat leidde tot spanningen tussen de Bondsrepubliek en Nederland en veroorzaakte zelfs bijna een kabinetscrisis.

In militaire kringen was er weinig begrip voor deze heftige reacties. De generaal had zich in de loop van de oorlog in het verzet tegen Hitler gemanifesteerd, was als militair en als persoon zeer geschikt voor deze zware functie en was bovendien door de NAVO unaniem in zijn functie benoemd.

In het algemeen was het naar hun mening onvermijdelijk dat Duitse ge-

hierbij samen. Oefeningen in klein en groot, nationaal en internationaal verband bereidden de militairen op hun toekomstige taken voor. Niet in de laatste plaats was er veel aandacht voor de alarmering, mobilisatie en verplaatsing van de troepen. In de loop der jaren werkten de Duitse en Nederlandse militaire autoriteiten diverse noodscenario's uit voor het geval dat de Nederlandse eenheden niet alle op tijd in hun 'vak' zouden zijn.

Intensieve samenwerking

Aldus ontstond er een intensieve en veelzijdige Duits-Nederlandse militaire samenwerking. Deze verliep vrijwel zonder problemen. De 'grote' veiligheids- en defensiepolitiek ging grotendeels langs haar heen. De toenadering tussen Oost en West in begin jaren zeventig had geen invloed op de concrete verdedigingsvoorbereidingen.

Het enige dat verbazing opriep waren het lange haar van de dienstplichtigen en de demonstraties voor betere leef- en werkomstandigheden die zij soms ook in West-Duitse steden organiseerden. Hun (oefen)prestaties leden er echter niet onder, en dat was het voor- naamste.

Ook het kruisraketten debat in de eerste helft van de jaren tachtig had nauwelijks invloed op dagelijkse militaire gang van zaken. Veel ingrijpender voor de militairen te velde waren de beperkingen als gevolg van de toenemende kritiek van de West-Duitse bevolking op de vele oefeningen en de daarbij berokkende schade.

De aftocht

Jarenlang hebben West-Duitse en Nederlandse militairen zich dag in, dag uit voorbereid op het gevecht op de Noord-Duitse laagvlakte en in het luchtruim daarboven. Het is daarom begrijpelijk dat zij zich niet allemaal rond 1990, met het aflopen van de Koude Oorlog, onmiddellijk konden losmaken van de vertrouwde patronen. Juist in de loop van de jaren tach-

tig hadden zij grote vooruitgang geboekt en stonden hun legerkorpsen en luchtmachten er goed voor. Enkele grote materieelaanschaffingen waren vrijwel voltooid. Desalniettemin was er een nieuwe tijd aangebroken, waarin de Duits-Nederlandse militaire betrekkingen op een nieuwe wijze inhoud zouden krijgen.

Herstructurering van de KL

Veel bedenktijd kregen de militairen overigens niet. Ook de in de Bondsrepubliek gelegerde troepen ontkwamen niet aan de gevolgen van de herstructurering en verkleining van de Koninklijke Landmacht. Zo werd in 1992 41 Pantserbrigade omgevormd tot 41 Lichte Brigade, trad 43 Tankbataljon weer uit de brigade en kon daarom de legerplaats Langemannshof weer aan Duitse militairen wor-

den overgedragen.

In 1994 vertrokken de Nederlandse militairen eveneens uit Hohne, waardoor alleen Seedorf als grote legeringsplaats voor KL-militairen in de Bondsrepubliek overbleef. Eind jaren negentig werd de 41 Lichte Brigade gereorganiseerd tot 41 Gemechaniseerde Brigade. Volgend jaar zal vermoedelijk ook deze brigade uit Duitsland worden teruggetrokken en worden opgeheven. Dan zal ook Seedorf voor de KL voltooid verleden tijd zijn.

Budel is dit jaar al door de Duitsers ontruimd. In de loop der jaren waren er nog enkele aanvullingen in de bezetting geweest. In de jaren zeventig heeft, naast de opleidingseenheden, enige tijd een geneeskundige com-

Gezamenlijke oefening van Nederlandse en Duitse eenheden, Lüneburger Heide, herfst 1965 (Foto NIMH)

**Oefening 'Big Ferro',
Duitsland, 1973**
(Foto NIMH)

pagnie (1./Sanitätsbataillon 110) in de legerplaats gebivakkeerd. In de jaren tachtig lag, behalve de rekruten, 8./Feldjägerbataillon 730 in Budel.

Op 25 mei 1988, aan de vooravond van de ontknoping van de Koude Oorlog, was de goede verstandhouding nog eens onderstreept. Op die dag werd, ter gelegenheid van de 25-jarige aanwezigheid van de Duitse militairen, de legerplaats Budel omgedoopt tot Nassau-Dietzkazerne. Het huidige Nederlandse vorstenhuis is direct te herleiden tot het geslacht Nassau-Dietz en met deze naamgeving werd de Duitse lijn van ons vorstenhuis benadrukt.

Symbolisch was eveneens dat (de Duitse) prins Bernhard het nieuwe naamschild aan de hoofdpoot onthulde. In de jaren daarna werd duidelijk dat aan de Duitse militaire aanwezigheid in Nederland eveneens een einde zou komen. In 1996 werd, als onderdeel van een algehele bezuiniging bij de *Bundeswehr*, een van de twee opleidingsbataljons opgeheven.

Herstructurering van de Duitse krijgsmacht

Het definitieve einde kwam in de herfst van 2004 in zicht, met de offi-

ciële bekendmaking van het Duitse ministerie van Defensie dat het niet langer gebruik wilde maken van de kazerne in Budel. Dit was het gevolg van een verdere herstructurering van de Duitse krijgsmacht, waarbij het aantal Duitse kazernes met honderd tot ongeveer vierhonderd werd verminderd.

Op 27 juni 2005 verliet het *Luftwaffen- ausbildungsregiment* de Nassau-Dietzkazerne in Budel voorgoed. Vanaf 1963 waren ruim eenkwart miljoen (!) Duitse militairen in Budel gelegerd geweest.

Slotopmerking

De militaire verhouding tussen Duitsland en Nederland heeft in de loop der eeuwen verschillende gedaanten gekend. Ten tijde van de Koude Oorlog was er sprake van een goede samenwerking in de voorbereiding van de verdediging tegen een gemeenschappelijke vijand.

Na afloop van deze periode dreigde een renationalisatie van de defensie-inspanningen. Beide buurlanden besloten daarentegen juist hechter te

gaan samenwerken, met name in het Duits-Nederlandse Legerkorps en bij internationale militaire missies. Niet alleen praktische wenselijkheden brachten de buurlanden op dit spoor, maar vooral ook de stevige basis die in de voorafgaande decennia was gelegd.

Literatuur

- Hoffenaar, J. en Schoenmaker, B., *Met de blik naar het Oosten. De Koninklijke Landmacht 1945-1990* (Den Haag, 1994).
- Klein, P.J.C., 'Stationering van Nederlandse strijdkrachten in de Bondsrepubliek', *Militaire Spectator*, CLXII (1993) 264-268.
- Klinkert W., 'Kazerneruil Budel-Seedorf', *Militaire Spectator*, CLXVII (199) 16-25.
- Nederlof, R., *Blazing Skies. De Groepen Geleide Wapens van de Koninklijke Luchtmacht in Duitsland, 1960-1995* (Den Haag, 2002).
- Wielenga, F., 'Tussen toenadering en afkeer. Nederland en de *Bundeswehr* in de jaren vijftig en zestig' in: B. Schoenmaker en J.A.M.M. Janssen, red., *In de schaduw van de Muur. Maatschappij en krijgsmacht rond 1960* (Den Haag, 1997) 34-56.